

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-106>

УДК 799.322.2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В БУДІВЕЛЬНІЙ СФЕРІ

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE COMPETITIVE ENVIRONMENT IN THE CONSTRUCTION SPHERE

Дуляба Наталія Іванівна¹кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4377-874X>**Жишко Роман Ростиславович**аспірант,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1087-7466>**Duliaba Nataliia, Zhishko Roman**

Lviv Polytechnic National University

Стаття присвячена дослідженню розвитку конкурентного середовища в будівельній сфері в умовах нестабільності. В статті розглянути тенденції формування конкурентного середовища в останнє десятиліття через основні показники розвитку будівельної галузі – кількості підприємств, обсягів реалізації будівельної продукції та послуг, а також фінансових результатів діяльності. Визначено, що конкурентне середовище в будівельній сфері України динамічно розвивається, збільшується кількість учасників ринку, що демонструє його привабливість як для підприємців, так і для інвесторів. Проаналізовано основні фактори, які зумовлюють стан та динамічні зміни конкурентного середовища будівельної сфери – нестабільне середовище, політичні чинники, розвиток технологій та впровадження інновацій, тощо. Також визначено вплив попиту на перспективи розвитку будівельного сектору та проблеми ціноутворення як важливих чинників розвитку конкурентного середовища.

Ключові слова: фактори, конкурентоспроможність, конкурентне середовище, будівельна сфера, будівельні підприємства.

This article examines the development of the competitive environment in Ukraine's construction sector in the context of instability. It looks at trends over the past decade, focusing on key indicators such as the number of companies, construction product and service volumes, and financial results. The article highlights the dynamic nature of the competitive environment, with an increasing number of market participants, signaling its attractiveness to both entrepreneurs and investors. The analysis identifies the key factors influencing the competitive landscape, including an unstable environment, political factors, technological advancements, and the implementation of innovations. Special attention is given to the impact of demand on the sector's development prospects and the challenges related to pricing, which are critical to the competitive environment. The article also discusses economic challenges such as inflation, currency fluctuations, and the rising cost of construction materials, all of which affect financial outcomes for companies in the sector. The article covers two main market segments: large construction companies with access to significant projects and small and medium-sized enterprises (SMEs) competing through flexibility and innovation. A particular focus is placed on the issues of corruption and deregulation, which create obstacles to development and hinder the growth of smaller companies that face difficulties in navigating complex regulatory frameworks. Furthermore, the article examines housing demand trends, especially amid the ongoing housing shortage and post-war recovery. The competitive environment is influenced by the increasing need for residential buildings, driving both domestic and foreign investments. The construction sector's recovery is vital not only for economic stability but also to address the housing needs of the population. The study suggests potential directions for future research and industry development, emphasizing the importance of innovation, improved regulatory frameworks, and a more stable business environment. Despite the challenges, Ukraine's construction sector offers opportunities for growth and investment, and understanding the factors shaping its competitive environment is crucial for fostering long-term stability and development.

Keywords: factors, competitiveness, competitive environment, construction industry, construction enterprises.

¹ Науковий керівник

Постановка проблеми. Будівельна галузь є однією з найбільших і найважливіших для економіки будь-якої країни. Вона впливає на розвиток інфраструктури, житлового фонду, промислових об'єктів і комерційної нерухомості. Конкуренція в будівельному секторі сприяє підвищенню ефективності, зниженню витрат та поліпшенню якості будівельних послуг. Розуміння конкурентного середовища допомагає компаніям краще адаптуватися до економічних змін і вимог ринку.

Конкуренція спонукає компанії до впровадження нових технологій і сучасних методів будівництва. Вивчення конкурентного середовища дозволяє оцінити, які інновації найбільше популярні і які технології мають перспективи. Це допомагає не тільки підтримувати конкурентоспроможність компаній, але й стимулює загальний прогрес в галузі.

Дослідження розвитку конкурентного середовища в будівельній сфері є важливим для розуміння динаміки ринку, визначення стратегічних можливостей і викликів, що стоять перед компаніями. Це дозволяє не тільки підвищувати ефективність і конкурентоспроможність, але й сприяє загальному розвитку галузі та економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан та розвиток будівельної сфери активно досліджується вітчизняними науковцями. Зокрема, основні тенденції розвитку будівельної сфери в сучасних умовах досліджує І. Чорнуха [1], В. Дмитренко узагальнив проблеми розвитку будівельної сфери та визначив перспективи їх вирішення [2], Соколовська К. та Касич А. дослідити вплив процесів цифровізації на розвиток будівельної сфери в Україні [3]. Дослідження особливостей розвитку конкурентного середовища в будівельній сфері здебільшого відбувається через детальний розгляд впливу основних його факторів через економічні показники галузі. Зокрема, Т. Соболева обґрунтувала сукупність найбільш впливових факторів конкурентного середовища та продемонструвала їх вплив на розвиток будівельних підприємств України [4]. Такі дослідження є суттєвим підґрунтям для формування уявлення про стан та тенденції розвитку будівельної галузі загалом та конкуренції в ній, зокрема.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Динамічні зміни факторів зовнішнього середовища стимулювати зміни конкурентного середовища в будівельній сфері. Дослідження стану та розвитку

ринку, впливу на нього локальних та глобальних змін повинні враховуватись при формуванні стратегії будівельного підприємства, відтак, повинні бути детально вивчені та охарактеризовані.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Зважаючи на викладене вище, метою даної статті дослідження є стану та розвитку конкурентного середовища в будівельній сфері в Україні в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентне середовище в будівельній сфері України є досить динамічним і має свої особливості, які впливають на розвиток цієї галузі. Останні роки стали періодом значних змін, як позитивних, так і негативних, що в свою чергу сформували нові умови для діяльності будівельних компаній та їх конкуренції.

Будівельний сектор України традиційно є однією з найбільших та найважливіших галузей економіки. Він охоплює широкий спектр діяльності, від зведення житлових і комерційних об'єктів до масштабних інфраструктурних проектів. Протягом останніх років цей ринок став дедалі більш конкурентним, що зумовлено як збільшенням кількості учасників, так і вимогливішими стандартами до якості виконаних робіт.

На ринку будівництва України можна виділити два основні сегменти: великі компанії, які мають доступ до значних фінансових і матеріальних ресурсів, і малі та середні підприємства. Великі будівельні компанії, здебільшого, здатні брати участь у великих державних або корпоративних проектах, завдяки чому утримують лідируючі позиції. Вони часто мають можливість виконувати проекти, що вимагають великих інвестицій і значного досвіду.

Малі та середні компанії намагаються конкурувати з великими за рахунок гнучкості у веденні бізнесу та інноваційних підходів. Вони зосереджуються на менш масштабних проектах, надаючи особливу увагу швидкості виконання робіт і можливості адаптуватися до змінних умов ринку. Однак для таких компаній великим викликом є високий рівень конкуренції за обмежену кількість підрядів, а також економічна нестабільність, яка впливає на здатність забезпечити постійний потік замовлень.

Однією з головних проблем, що впливає на конкурентне середовище в будівництві, є зростання кількості учасників ринку, зростання кількості будівельних підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності будівельних підприємств України за 2014–2023 роки

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
кількість підприємств, тис. од.	52,2	55,1	50,2	50,3	52,5	56,9	56,9	56,6	44,7	50,6
обсяг реалізованої продукції, млрд грн	154,6	150,5	181,0	236,5	322,1	394,9	444,8	539,5	264,5	361
фінансовий результат до оподаткування, млрд грн	-24,6	-23,0	-9,6	-5,5	1,4	7,5	-7,5	2,1	-18,7	0,02

Джерело: сформовано авторами за даними Державної служби статистики України [5]

Будівельний ринок України представлений понад 50 тисячами підприємств, включати фізичних осіб-підприємців. Варто зазначити, що протягом останнього десятиліття цей ринок змінювався – кількість підприємств скорочувалась в 2016–2017 роках та суттєво скоротилась в 2022 році. Разом з тим, після «просідання» кількості підприємств, в 2019–2020 та в 2023 роках вона знову зростала. При цьому, переважно на ринок виходили нові «гравці», відкривались нові підприємства.

Протягом 2014–2021 роках будівельні підприємства України невпинно нарощували обсяги реалізованої продукції, чому не завадили навіть карантинні обмеження 2020–2021 років. Проте, початок повномасштабної війни в Україні був одним з вирішальних факторів скорочення обсягів реалізації продукції та послуг будівельних підприємств в 2022 році.

Не зважаючи на зростання привабливості будівельного бізнесу, здебільшого сфера характеризується збитковістю. Лише від 30 до 40% будівельних підприємств в різні роки досліджуваного періоду були прибутковими, решта завершували діяльність протягом року з від'ємними значеннями фінансових результатів. Проте, зростання кількості будівельних підприємств, їх обсягів реалізації з одночасним переважанням збитковості свідчать радше про присутність тіньових операцій та приховування прибутків, що зовсім не зменшує привабливості будівельного ринку.

Одним з факторів, що впливають на конкурентне середовище в будівельній сфері, є економічна нестабільність, що має місце в Україні. Інфляція, зміни в податковому законодавстві, коливання валютних курсів – все це створює певні труднощі для будівельних компаній. Зокрема, здорожчання будівельних матеріалів і зростання вартості праці призводять до того, що багато компаній зму-

шені переглядати свої бізнес-моделі і шукати нові шляхи для зниження витрат, що в свою чергу може впливати на їхню конкурентоспроможність.

Крім того, вплив війни на Сході України і політична ситуація теж створюють додаткові перешкоди для розвитку галузі. Однак деякі будівельні компанії змогли адаптуватися до цих умов, ставши більш мобільними і здатними швидше реагувати на зміни в зовнішньому середовищі [6].

Будівельна сфера України також переживає процес впровадження новітніх технологій. Інновації у використанні будівельних матеріалів, автоматизація процесів, застосування енергозберігаючих технологій та використання BIM-технологій (Building Information Modeling) – це все елементи, які поступово проникають на ринок будівництва в Україні. Компанії, які вчасно інвестують в інновації, отримують конкурентні переваги завдяки зниженню витрат на будівництво і підвищенню якості виконаних робіт. Крім того, зростає попит на будівництво енергоефективних та екологічно чистих об'єктів. Тренди на сталий розвиток і «зелені» технології поступово знаходять відображення і в українському будівництві, що дає можливість окремим компаніям отримувати додаткові переваги на ринку, орієнтуючись на вимоги екологічної та енергетичної ефективності.

Зміни в законодавстві, зокрема, пов'язані з дерегуляцією будівельної діяльності, введенням нових стандартів і норм, а також боротьбою з корупцією в будівельній галузі, без сумніву, впливають на конкурентне середовище. Хоча в останні роки з'явилися певні покращення в законодавчих ініціативах, зокрема в сфері будівельних норм і процедур, проблеми з дозволами, корупційні ризики і затягування термінів все ще створюють додаткові бар'єри для учасників ринку.

Однією з основних проблем будівельної галузі є значний рівень конкуренції за ринкові частки. Висока конкуренція і «чорні» методи ведення бізнесу, такі як ухилення від податків або використання нелегальних трудових ресурсів, також створюють нерівні умови для учасників ринку.

Попри всі труднощі, будівельна галузь України має великі перспективи. Оскільки країна має значний потенціал для розвитку інфраструктури, а також потребує масштабних проектів реконструкції і будівництва нових об'єктів, можна очікувати, що конкуренція в будівельному секторі буде зростати. Сильні компанії, які зможуть швидко адаптуватися до нових умов, впроваджувати інновації та ефективно використовувати сучасні технології, матимуть значні конкурентні переваги в майбутньому.

Будівельний ринок залишається привабливим з кількох причин. По-перше, житло – це завжди затребувана потреба. Люди хочуть жити в нових, комфортних умовах, а інвестори прагнуть захистити свої кошти від інфляції, вкладаючи їх у нерухомість, яка, як правило, з часом дорожчає. В умовах економічної нестабільності ціна на новобудови часто зростає через зменшення пропозиції на ринку, зростання вартості матеріалів та робочої сили.

Ще однією причиною є дефіцит житла в деяких регіонах. Поки що не вистачає нового житла для задоволення попиту, особливо в великих містах, тому попит зростає, а разом із ним – і ціни [7; 8]. Крім того, в регіонах, де зруйновано майно, здійснюється по можливості його відбудова, що сприяє розвитку ринку.

Отже, конкурентне середовище в будівельному секторі України є складним, але водночас динамічним. Зусилля, спрямовані на поліпшення ефективності, інвестиції в новітні технології та адаптацію до змін у регулюванні, зможуть сприяти стабільному розвитку галузі та її подальшій конкуруючій здатності на внутрішньому і міжнародному ринках.

Висновки. Конкурентне середовище в будівельній галузі України є складним та

динамічним, з численними викликами та можливостями для компаній різного масштабу. Останні роки стали періодом значних змін, як позитивних, так і негативних, що сприяли формуванню нових умов на ринку. Зростання конкуренції пов'язане з чисельністю учасників ринку та зростанням вимог до якості робіт. Водночас економічна нестабільність, інфляція, зміни в податковому законодавстві та коливання валютних курсів створюють значні труднощі для будівельних компаній, змушуючи їх шукати нові способи зниження витрат і адаптації до змін у зовнішньому середовищі.

Незважаючи на високий рівень конкуренції та проблеми з тіньовими операціями, будівельний сектор залишає великі перспективи для розвитку. Адаптація до новітніх технологій, впровадження інновацій, зокрема у сфері енергозбереження та екологічності, дає компаніям конкурентні переваги. Крім того, попит на житло та інфраструктурні об'єкти, особливо в умовах відновлення після війни, сприяє подальшому розвитку ринку.

В умовах конкуренції важливими факторами для успішної діяльності є здатність компаній до гнучкої адаптації, швидкої реакції на зміни в законодавстві та технологічному середовищі. Також необхідно враховувати стратегічний підхід до управління ресурсами та пошук ефективних бізнес-моделей, що дозволяють витримати зовнішні економічні тиски. Поступове покращення законодавчих ініціатив та боротьба з корупцією в галузі також допоможуть створити рівні умови для всіх учасників ринку. Таким чином, будівельна галузь України, попри всі труднощі, має значний потенціал для розвитку та подальшого зміцнення конкурентоспроможності, що відкриває нові можливості для інвестицій і стабільного зростання на внутрішньому і міжнародному ринках.

Перспективи подальших досліджень доцільно розглядати в формуванні стратегічних засад забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств, визначення пріоритетів інноваційного розвитку будівельного сектору в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чорнуха І. В. Оцінка сучасного стану будівельної галузі України. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 2. С. 187–196.
2. Дмитренко В. І. Проблеми та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 2 (58). С. 120–127.
3. Соколовська К., Касич А. Тенденції у розвитку підприємств будівельної галузі. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-34> (дата звернення 13.07.2024).

4. Соболева Т. О. Фактори впливу на конкурентне середовище будівельних організацій. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 1. С. 64–67.
5. Показники діяльності суб'єктів господарювання. Державна Служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.07.2024).
6. Будівництво скоротилося, попит обвалився, але ціни не падають. Дослідження ринку нерухомості під час війни від Ernst & Young. URL: <https://forbes.ua/money/budivnitstva-ne-zapuskayutsya-popitu-nemae-ale-tsini-ne-padayut-doslidzhennya-rinku-nerukhomosti-pid-chas-viyni-vid-ernst-amp-young-13032023-12337> (дата звернення: 22.07.2024).
7. В умовах війни: що відбувається у будівельному секторі. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/896001.html> (дата звернення: 22.07.2024).
8. Щербина О. С. Цінова політика будівельно-виробничого підприємства та її вплив на конкурентоспроможність. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 2 (104). С. 110–118.

REFERENCES:

1. Chornukha, I. V. (2014). Otsinka suchasnoho stanu budivelnoi haluzi Ukrainy [Assessment of the Current State of the Construction Industry in Ukraine]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, (2), 187–196.
2. Dmytrenko, V. I. (2020). Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemstv budivelnoi haluzi [Problems and Prospects of Development of Construction Industry Enterprises]. *Vcheni zapysky Universytetu "KROK"*, (2 (58)), 120–127.
3. Sokolovska, K., & Kasych, A. (2022). Tendentsii u rozvytku pidpriemstv budivelnoi haluzi [Trends in the Development of Construction Industry Enterprises]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, (41). DOI: <https://doi.org/10.32782/524-0072/2022-41-34> (accessed July 13, 2024).
- Soboleva, T. O. (2022). Faktory vplyvu na konkurentne seredovyshche budivel'nykh orhanizatsii [Factors Influencing the Competitive Environment of Construction Organizations]. *Visnyk Khmelnyts'koho natsionalnoho universytetu*, no. 1, pp. 64–67.
4. Pokaznyky diial'nosti sub'iektiv hospodariuvannia [Indicators of Business Entities' Activity]. Derzhavna Sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed July 15, 2024).
5. Budivnytstvo skorytulosa, popyt obvalyvsia, ale tsiny ne padaiut. Doslidzhennia rynku nerukhomosti pid chas viiny vid Ernst & Young [Construction Declined, Demand Collapsed, But Prices Are Not Falling. Real Estate Market Research During the War by Ernst & Young]. Available at: <https://forbes.ua/money/budivnitstva-ne-zapuskayutsya-popitu-nemae-ale-tsini-ne-padayut-doslidzhennya-rinku-nerukhomosti-pid-chas-viyni-vid-ernst-amp-young-13032023-12337> (accessed March 13, 2023).
6. V umovakh viiny: shcho vidbuvaietsia u budivel'nomu sektori [In the Conditions of War: What Is Happening in the Construction Sector]. Available at: <https://interfax.com.ua/news/blog/896001.html> (accessed July 22, 2024).
7. Shcherbyna, O. S. (2023). Tsinova polityka budivel'no-vyrobnychogo pidpriemstva ta yii vplyv na konkurent-sposhchomist' [Pricing Policy of Construction Production Enterprises and Its Impact on Competitiveness]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, no. 2 (104), pp. 110–118.